

EUSKERA IZKUNTZA JATORRA, JAKINTSUA TA EDERRA

Mungia'ko Billela Torre Kultura etxean, Euskerazaintza'k eratuta,
eta Akademi orretako euskerazain lez, egin neban itzaldia,
1994'ko Orrilla'ren 281an.

Itzaldiaren sarrera eta azken zati lez abestutako bertsoak

AGUR

Ondo etorri andre ta gizon
amaren itza artzera,
seme alaba leialak legez
eztia xurgatutera;
danetan eder eta jakintsu
dogu-ta gure euskera
arbaso arek izarrak ziran
ixuriz euren izkera.

ABESTIA

Santimamiñe oroitu nai dot
arkaitz barruko abia,
inguru dana ota ta sasi
egon zanaren aldia;
era orretan ikusi eben
euren bizitza larria,
goian zerua ta beian lurra
sasitzaz, gogor, josia.

Eskuak utsik, dana eiteko,
urdailla deika gosez,
a zan, bai, a zan ikuspegia
goitik beraiño arduraz;
lenengo itzak aita ta ama
eurekin erabiliaz,
izkuntz eder bat zabaldu eben
euren artean euskeraz.

Egunak joan eta etorri
bizitzaren inguruan,
lenen lenengo, eiztariak lez
ibili ziran munduan;
biotza sutsu, burua argi
agertzen eben goguan,
jakituria euken berbetan
euskeraren mai buruan...

EUSKERA IZKUNTZA JATORRA JAKINTSUA TA EDERRA...

Ze ingurutan sortu zan Euskera...?

Jatorra dan aldetik, lurralde ontan sortu zan. Ez zan uri leun eta ikastetxe aundietan jaio. Berezi, mendi ta arkaitzak artu eben euren babespean, ta ortxe, botako zituan bere sustrai sakon eta indartsuak. Izan bere, alan Izan bear eban ainbeste etsai amorraturen gorrotoari eutsi eragin al izateko millak urteen joan-etorrian.

Ernaniko plazan izan zan. Bertsolariak ziran Ernanin. Lenengo bertsolariak abestu eban:

"Asitzera dijoaz predikadoriak,
sekula ixtudiatzen ibili gabiak".

eta bigarrenak erantzun eutsan.

"Batek ainbat deretxo
daukagu guk biok,
gure kolektivak
sagardotegiak".

Gauza bardiña baieztu eban Juan Antonio Mogel abadeak Peru Abarkaren aoz: Euskal kulturaren lkastola Nagusia "Basarte" zala; au da baserria. Izkuntza jatorra, jakintsua ta aberatsa nai dabenak, baserrira joan eta antxe, aurkituko dau bere guraria asetzen daben izkuntz edertasuna.

Euskera jatorra ta aberatsa nun? Galdera oneri erantzuteko guk be, zurtasun bidetik ba-gabiltz, bardin esan bear dogu. Euskeraren benetako jakintsuak baserrian dagoz. Izkuntza onen jakituri, zertzelada ta zirkillu guztien iturria, antxe, dago.

Nora joan bear dabe, euskera eder baten, zarta zarta ta parra parra, itz egin nai idazten ikasteko? Edateko uraren billa, iturriira joan bear da. Euskera ederraren billa gure baserri aintzatsuetara, antxe, dagoalako gure ama izkuntzaren sort-iturria, garden ta aberatsa, asebeta.

***

Erdal-erri ta erdal izkuntzetan bestera izan da. Erdera, ondo, menperatu, izlari ona izan ta idazlari ohea izateko, liburu iaioak irakurri ta irakurteko agindua emon oi da. Ekin ta jarrai, beti, irakurten, norberak gatzik ba-dauka beintzat, idatz tan-kerara artu artean. Arau arrunt arrunta da au erderazko idaz-ikaskizunetan.

Euskeraz ostera, beste era batera jazoten da. Idazle jatorrak, ondo, ta gauza aundizat artzen dira, baiña orrez goitik, "Peru Abarkak" diñoanez, baserriarrak, basetxeko ama gorulariak, euskal ferietako bei zaltzailleak, orrek dira euskal izkuntzaren klasikoak, jatorrak, itza gogoz eta jakituriz euskera plazara atara nai dabenak. Euskera osasuntsua, bizia ta jatorra gure baserrietan bizi izan zan, ta gaur bere, euskara joria, antxe, entzuten dabe gure belarriak.

***

Arazo onen argibidea oso erreza da. Erderak, nai dala gaztelera, nai dala prantzezera, literatura ugari ta aberatsa dauka, eurek urteen joan-etorrian, landu ta edertutakoa, ta batez be, latinietik amaren jatorriz artutakoa. Euskal literatura

edo elertia, oraindiño, ez dago osotuta. Gure literatura edo elertiak ez ditu jaso euskereak bere kolkoan daukazan ondasun ugari ta pitxi bereziak. Edergallu onek, batez bere, gure baserrietan dagoz ta ara eltzen garanean, gure belarriak gozotasuna ta itz joskera ta esaera aberastasuna asmetan dabez.

Berba eder, esakera jator, joskera bikain asko, or, dabiltzaz, euren eskuko, miñetik miñera ta belarritik belarrira gure klasikuen liburuetan sartu barik. Etorri, agertu ta ugarituko al dira euskal literato edo elertilariak millak urteetako izkuntza arrigarri au apaindu ta osotuko dabenak. Zeregin eder au osotu bear da gure erri barruan, batean bestean, dagozan, aoz aozko, bitxi ederrak batu ta euskal idazti edo liburuetan jarririk. Lekuonak diñoanez, edertasun asko dago batu bearrean ta gure literatura edo elertiar aberastasuna emoteko bidean.

Emen esan dogunaren argibidetzat, adibide bat jarri daigun. Gure Aita Mendi-buru berak, napar euskaldunak, aurre-izki "bait" naparra izan arren, iñoz, ez eban erabili liburuetan. Ezta Aita Kardaberaz berak be. Ta oindiño geiago, Aita Larramendik be ez dau aitaututen bere gramatika ospetsuan.

Gauza berbera jazoten jaku euskaldunoi -caso- deiki vocatibo jatorrarekin. Maritxu, nora zoaz eder galant-ori; Iturrira, Bartolo, nai ba-dozu etorri... Axularrek berak be ez dau erabilten bere liburu eder bikaiñean, ta aozko literatura edo elertian, txiten pitean, noz nai erabilten da. Gure idazle aundiak ba, ez eben ezagutzen, antza, euskal bokatibo panparroi ori, edota ez eutsen ainbeste garrantzirik emon.

Gauza berbera esan bear dogu euskal syntaxisean "elemento inquirido" esaten jakon syntaxis aruari buruz. ez dabe ezagutzen gure syntaxiaren urregorrizko arau bizi ori, esaeren joskereari dagokion arau ori.

Egia da esaerearen itzak, berbak, ondo, josten dituela, baiña joskeraren teoria bear dan bestean ezagutzeke, ta olan, nozean bein, txirristada nabarmenak egiñaz.

***

Euskal klasiko aundietan euskera dana ez dala aurkitzen diñogu: baiña ba-dago beste zerbait okerragorik be. Esaterako: zeren, zergaitik ze, ain ederra ze... etab., etab...

Aldi aretan izan bere, erdera ta latiñerara loturik, euskeraz idazten jardun eben. beste alde batetik, eurak asi ziran euskal literatura edo elerti bideak urratzen. Gizon onen argi-buru edegietan asi zan ba euskera bere izate ta bizitzara sartzen. Euskalerrriak zor aundi bat dautse gizon argitsu ta langil onei, gure alkar ulertzeko era ezaguterazi, zabaldu ta edertzen asi ziralako. Inguru zailletan lan egin eben, baiña izarrak, aulkitik, argi egiten dau bere ingurura.

***

Neure gazte aroan belarriak minduta euki nituan euskera -dialekto- izkelki bat zala entzuten. Ori esaten ebenak euskerearen etsaiak ziran, ta etsaiak, sarri, ez jakiñiak dira.

Gaur, emen, ikusi nai neukena da, euskera izkuntza jatorra dala. Mendi, arru ta zelai-arte onetan gure arbasoak alkar ulertzeko sortu eben era arrigarria.

Erriaren ezaugarri sakon bat bere izkuntza da, ta gure erriarentzat euskera. Baiña jakituri inguruan argituta ibil gaitezen, galdera au egingo dogu. Euskera izkuntza jator bat da ala beste izkuntza baten dialekto edo izkelki bat...

Euskera dialekto - izkelki bat dala esaten ebenen miñean, euskera españeraren alaba dala esatea zan. Baiña, olan, izatea nai ebenen asmo bigurri ta zorakeria, ondo, ezereztuta geratzen da, ondoren ikusiko ditugun argibideen bitartez.

A.) Euskera, erdera edo españeraren ondoan, askoz zarragoa da. Erdera milla ta bosteun urteren inguruan dabil ta euskera, ostera, amar amalau milla urte direla Santimamiñen bizi zan. Ba dago alderik...

Beste alde batetik alabeak, beti, izan bear dau amaren antza, ta au bidezko ta egokia da. Baiña euskera ta gaztelaniaren arteko aldeak ain dira arrigarriak jakintsuek diñuenez...!

1) Gure inguruko gaztelaniaren, katalanaren ta galleguaren gupilletik kanpora geratzen da euskera.

2) Bardin baita be, latin jatorriko izkuntzak diran prantzez, italiano eta rumanoren gupilletik kanpora gelditzen da euskera.

3) Geiago oraindiño: Aleman, Griego, Baltiko, Kaukasiko, Eslabiko ta Indiaren izkuntza kurpilletik kanpora daga euskera.

Egoera onen adierazgarri, esaera au entzuten da izkuntzarien aotik: "Euskera izkuntza isla" dala.

Gai au geiago argitu dagigun.

Ba-dakigu baita bere, Euskera, katalan ta Gaillegua erderaren dialekto edo izkelkiak direla, zergaitik esaten daban: Berbetea edo izkuntza izatea ta "Izkuntza Originala" izatea, alkarrekin nastetan dituelako eta era orretan izkuntza ofizialak ez diranak, izkelki edo dialektotzak artzen ditut... Estadu baten barruan Izkuntza ofizialaz gaiñera, beste izkuntza batzuk egon leitekez, Errialde Izkuntza deritxoenetakoak... egiazko izkuntzak diranak Euskera, Katalan, ta Gaillegue diran legez.

Ba-dogu beste arazo bat gure artean euskera izkuntzari buruz, au da, zentzun geiago barik, edozein erdel itz erabiltzea, ta ortik atera gero erderearen alabea dala. Min arin, buru bero ta biotz anker zapaltzaillea bear dira ortarako. Lekuona jaunak diñoanez, barbeta baten bizitzarako, berben erdel usaiña artzeari baiño, geiago, begiratu bear jako barbeta beraren joskerari joscereari... gure kasu ontan euskera, gure izkuntza ederraren joscereari; argitasun bidean sorturiko gramatika bat bear dala bere fonetika, morfoloji ta itz joskeraz. Gure arbasoak, curen argitasun, izaera ta inguruari begiratzuz, izkuntza jator bat sortu eben. Ez euken beste iñoren nasterik. Alkar ulertu bear ziran.

Ta geldi geldika, euren izaera, itxaso, mendi gallur, arru eta lauetara begiratu ta inguru arek lantzen zituen bitartean, atera eben, eurentzat sortzeko egon izkuntzarik ederrena: Euskera... Andre ta gizon arek etziran ibili atzerriko gauzen eder-miñez. Etxera begiratu ta euren sor-lekuan aurkitu zituen alkar ulertzeko erarik ederrenak. Ederrez eder, arrizko jatorrizko bitxi eder au sortu ta landuta emon euskuen euren izaera, jakituri, odol ta maitasun guztiaren ezaugarri, nor garan ta zer garan jakin dagigun biziaren gizaldi ta gizaldietan.

Orain amar millaak - amalau milla urte gura arbasoak emon euskuen, itzez itz, bitxirik joriene, bakarra, berezia, bikaiña. Orduan ez egoan libururik, geroago sortu ziran elizti edo gramatikak. Erderazko gramatika ta gura elizti edo gramatika oso alde aundikoak dira. Ortik agertzen danez, ardel giroko gizonak ta euskaldun seme-alabak, euren gogo ta barne izatean, berez, guztiz ezbarðiñak dira.

Ortik agertzen dana da, guztiok gizon izenean bardíñak ba-gara bere, lurra, egialdeak ta jende taldeen jokabideak, buru-azur ezbarðiñak, sort-erroak emoten deuskuezan bereiztasunekin, euskaldunak gramatika be, bere tajukoa sortu dau, erderazko gramatikatik ezbarðiña. Au gauza berezkoa da erri jakitunarentzat.

Erderazko gramatika aurre-itiz zalea da, ta euskera ostera atzizki zalea. Onek agertzen dauna da gogo-barne ezbarðiñekoak direla erdelldun gramatikalaria ta

euskeldun eliztilari - gramatikalaria. Biak errespetagarriak, baiña biak ezbardiñak, biak gizonak egiñak, baiña biak gizon barru ta gogo ezbardiñekoak egiñak. Biak agertzen dabe gramatikolari trebeak direla, baiña edertasun usain ezbardiñeta-koak.

Ona emen, adibidea, esandako onen argibidetzat. Los hijos traen buenas noticias a los padres. Semeak barri onak dakartzez euren gurasoei... Erderaz, hijos izenaren aurretik artikulo los - doa; euskeraz ostera, izenaren amaieran doa seme-ak. (Traen buenas noticias a los padres... a los padres aurretik doa; euskeraz barriz, atzizki biurtuta doa - barri onak dakartsoez gurasoei).

Sintaxix edo joskeran, bardin bardin, jazoten da. La fruta rica del arbol... Euskeraz: Zugatzaren igali gozoa. Gauzak atzekoz aurrera idatzita geratzen dira izkuntza biotan. Norena da igali gozoa? Zugatzarena. Euskalduna, ortik, asiko da esaten, argi argi, geratu dedin izkuntza aria.

Izkuntza ain ezbardin bi ezin izan daitekez ama kutun baten alaba ta ezta senideak bere. Bakoitzak dauka bere sorrera, sena ta izaera. Euskera beintzat oso jakintsua da. "Izkuntza isla".

Euskera ez da dialekto edo izkelki bat. Au ikusi dogun ezkerro, orain, zerbait geiago argitu daigun jakintzaren argitan.

Lentxoago esan doguna, kontuak izanik, izkuntzalariak euskerari buruz diñoena, gogoan, izan daigun: euskerak ez daukala beste iñungo izkuntzarekin aidetasunik. Euskera izkuntza berezia da, "Izkuntza Isla".

***

Gure inguru ditugun beste izkuntza batzuk - Gaztelera, Katalan, ta Gaillegue latiñetik sortuak dira; beraz, latiñaren semeak dira ta latin da izkuntza onen ama. Latiñaren semeak dira baita bere Prantzeza, Italianoa ta Romanoa. Latiña da euren sort-iturria; ori dala-ta, beste izen polit bat esaten deutse... - ERROMAN-LEAK ...erromatarrengandik artu dabelako euren bizitza barria.

Euskera ez dator latiñetik. Ori dala-ta, Gaztelera, Katalan ta Gailleguagaz ez dauka zer ikusirik. Erromantza guztien artean gure euskerea bakarra, berezia ta jatorra da, ta beroneri dagokion izena "izkuntza Isla da".

Baiña aitatu ditugun berbeta orren artean ez da amaitzen euskeraren nortasuna, bere berezko izatea. Euskerak ez dauka zer ikusirik Indiatik asi ta Europaren sarkalderaiño zabaldu ziran berbeta edo izkuntzekin nai dala Aleman, nai dala Ingles, naiz direla Errusi-Eslabikoak, Danesak, Kaukasikoak eta abar. Danen artean euskera Izkuntza Isla da.

***

Gai onetan izkuntzalarien eretxia, gaur, au da: euskera izkuntz preindoeuropearra dala, gaurko indoeuropea familia sortu baiño urte askoz lenago, Indiatik Europa sarkalderaiño bizi ziran izkuntzetariko bat. Ta aretariko geienek ilkeran, Ungria ta Finlandiako izkuntzekin batera bizirik gelditu zan, itxasoko ekaitz artean euzko arrantzalea bizirik gelditu zan antzera. Pirinai mendi ta gaiñerako mendi, arru ta zelaietan bizirik gelditu zan Europa guztiko "Izkuntza erliki" lez da euskera. Emengo linguista edo ele-jakintzalariak ta Etnolojia edo endaiztiaren arazoan gilitza, bere baitan, daualarik.

Auxe da gaur egunean, izkuntzalariak gure euskerari buruz dauken eretxia. Emen, inguru ontan, orain millaka urte mintzatzen zan edo berba egiten zan Europako izkuntza bat dala ta beste inguruko guztiak galduta, Majiar eta Finesa lagun ebazala, galzori orduan, bizirik gelditu zana. Ta egia esan, epaitzerako orduan, auxe autortu bear dogu izkuntzalariekin batean: Inguruko izkuntzekin, iñoz, ez dabela izan euskerak senidetanusik. Euskera izan da gure arbasoen sor-kunde jakintsu ta arrigarria.

GEOGRAFIAZ...

Euskera sort-iturritz ta bizi-lekuz europarra da ta ez dauka zer-ikusirik gaurko indoeuropear Europako izkuntzekin, ez Ingles, ez Aleman, ez Griego, ez Errusi ta ez Kaukasiko ta ez Baltiko izkuntzekin. Euskerak ez dauka gurasorik izkuntzen artean geure arbaso izkuntzalari trebeak baiño besterik. Areek izan ziran zeruetako izarrak, erri berezi bat sortu ebenak, egitez, oituraz, odolez ta izkuntza bitxiz. Euskerak izkuntza legez ez dau seniderik; aizkideak bakarrik. Ta ori dala-ta, ba-ta-besteari ezarri dautsez euren kutsuko berbak.

Baiña onek ez dau ezer esan nai euskeraren sorrera ta Euskaleria sortuz, lur onetan izkuntza ain ederra zabaltzearen aurka. Euskera bera da bere buruz argi ta garbi, arkaitzak legez sendoa, itxasoa legez urdin ta aratza.

***

Euskalduna ez da barritsua, ez da buru ariña, ez da azalkeri zalea, ta ortik uste izan leiteke euskalduna barru-itxia ta norberekoi dala, baiña ori guzti ori gurtetako ez dago begiratu baiño zenbat eta zenbat euskaldun seme-alaba joan diran mundu zabalera bizitzako egirik aundienakin gizadia argitu ta askatzera.

Euskaldunak izkuntza sorkean, berbetarako, aurreko lagunari begirune aundia izan dautso. Nork nori berba egiten dautson, ondo, konturatuta, berbeteari aberastasun ederra emon eutson. Bizkai ta Gipuzkoa, biak maisu aundiak dira, era orretan berba egiten dabenean. Gizonezkoak gizonezkoari, andrazkoak andrazkoari, nai gizonezkoak andrazkoari ta andrazkoak gizonezkoari norbere adiño edo sasoi ingurukoari, berarizko alkarrizketa giroa sortu eben.

Kaixo Patxi, nundik nora izan az denboraldi gogor onegaz? Erbi billa urten joat goizian goiztar, Peru. Baiña alperrikoa izan dok nire lan guztia... Txomin eta Praisku joan dituk, dozak, ni baiño lenago ta Sollube mendiko txararik nagusienan erbi bi ta iru ollogorregaz aurkitu jituat.

Emen entzun ditugu, guk euskera ederrean esaten ditugun aditz-joko eder batzuk. Nora izan az...? Erbi billa urten juat... Baiña alperrik izan dok... Txomin eta Praisku joan dituk ni baiño lenago... Erbi bi ta iru oillogorregaz aurkitu jituat...

Andrazkoak andrazkoagaz —Ika— berba egikeran, gozotasun onegaz jardun oi dabe euskera berba egiten dan tokian, gaur, egunean be.

Kaixo Mari Katalin, aspaldikoa...! Au don nire poza i ikustean... beti nengonan pentsetan, nundik nora ete enbillenan, nire antxiñako lagun zarra...

Ba, dakin ba, bizitzako gora-berak, olantxe, izaten ditun, ta bizi-modua ateraten, al dan era onenean, mirabe ibili non urriñetako erri alde baten.

Mainttoni, zer deritxon ango bizi-modu, berbeta ta lagun arteari...? A...! Euskalerriaren biotza don erri eder a.! Guztiak euskeraz egiten jone... Atsegiña don euren berbeta entzutea... Ez egin uste izan erri txikia danik... Millak lagunak jaukenaz ta danak ao batez, gure arbasoak sortu eben izkuntza, garbi garbi, aberats ta ederra egiten jone.

Mainttoni, ba-dakin enbidi pizkat emoten deustenana...!

Ara, Mari Katalin... eure gogoa ba-don, erri artako berbeta edertasuna entzun ta ikasi ta Euskalerriaren barri jakitea, edozein egunetan joan giñaikenaz olako gure euskal jendetza eder bat ezagutzera... Zorionekoa don, izan bere, euskal sena ta arbasoen izkuntza jatorra, era orretan, zaintzen dituenen erri berezia. Nai donanian, joango gaitun ta aurrezaz, aditzen emon egiztan.

Emen, ikusten dogunez, gure arbasoen inguru arek ikastexe Nagusia zirudian, euren berbeteari ainbeste gatz ta jakituri atara erazoteko. Gizonari ta andreak euren erara, mutil gazte ta neskatillari bere euren sasoiaren erara berba egitea ...au Gorbea mendiko lorea dala dirudi. Almena ta artea bear dira orretarako, ta arek, egiz, nai izan eben erri jator bat sortzea izkuntza arrigarri bategaz.

Jakituria dario ba alderdi guztietatik gure berbeta-ele ederrari.

Emen, ikusi ditugun aditz-joko ederrak gogoratu daiguzan:

Esaterako: Beti nengonan pentsetan: -nengoan...

ba-dakin ba - Ba dakizu ba.

Atsegiña don... Atsegiña da.

Ez egin uste izan - ez egizu uste izan.

Mainttoni, ba-dakin ba - ba-dakizu ba... Berbeta ederra egiten jone:

Berbeta ederra egiten dabe.

Eure gogoa ba-don... zure gogoa ba-da...

Joan giñaikenaz ...Joan giñaikez.

Gizaki baktxari bere gener ta urtien sasoietara begiraturik, berba egitea, ez da edozelako jokabidea. Ori da pertsona bera dan lez artzea ta izkuntz aldetik jakituria ta aberastasun ugaria. Mendi, arru ta soloetan lan egiten ebenak, olanxe, agertu eben nortasun berezia.

Sintaxis edo joskera aldetik be ba-dau gure izkuntzak bere irakatsi ederra. Erderaz eta lateraz, esaterako, era onetan egiten da esaera baten joskerea... Pedro trae manzanas para casa con su compañero Juan. Au da lenengo egillea, bigarren aditza ta ondoren osagailluak.

Euskeraz ostera, beste era batera jokutzen da... Nork egin dau adierazi nai ba-dogu... Egilleagandik asten gara. Jonek sagarrak ekarri dautsoz anaiari...

Zer ekarri dau adierazi nai ba-dogu... Sagarrak ekarri dautsoz Pedrok anaiari... esango dogu...

Nori ekarri dautsoz sagarrak esan nai ba-dogu... Joni sagarrak ekarri dautsoz Pedrok esango dogu...

Au ez al da gauza ederra ta berbeta azukrea lez esku artean erabiltea...?

Aditza izkuntzaren ardatza, beti, joango da esakeraren punta punta nagusian... Zer ikusi dau esan nai ba-dogu... Pelota partidua ikusi dau Pedrok Mungiako pelota toki ederrean, esango dogu. Au da, egiz, jende zurrak sortu eikean alkar-izketako era berezi iaioa.

Gertatu leiteke baita bere, "elemento inquirido" edo galdekizuna aditza edo berboa berbera izatea... Ta oni bere erantzun on bat emon dautso Euskerak... zer egin dau aitak pistia ikusikeran?

Ta semeak erantzuten dautso... Aitak pistia ikusikeran, atxurra artu, jo eta il egin dau. Ta euskerea biribil biribil geratu da.

ERAXKUNA - EZARRIA

Auzo-izkuntzak bata-besteari euren abotsak ezarri dautsez. Aundiak geiago txikiari, baiña txikiak bere bai aundiari al izan eban eran.

Izan batzuk gogoratu daiguzan.

a) Greko kutsuak

Artzos = euskeraz Artza.

Artos = euskeraz arto

Aren = euskeraz ari

Aitia - causa = euskeraz aita.

Sidiros = Burdin... Euskeraz zidar, zillar.

Argiros = Euskeraz argi, ditzizari.

Polites = Euskeraz Polit...

B) Latin kutsuak

Fagus = Euskeraz Pago, pague.
Ficus = Euskeraz piku, iko
Ceresia = Euskeraz Kerizie...
Marrubium = Euskeraz Marrubi...
Malleus = Euskeraz Mallu
Aculeum = Euskeraz Akuilu
Sartago = Euskeraz sarten
Ferratum = Euskeraz Perratu...
Katena = Euskeraz Katea
Tagula = Euskeraz Teilla
Corpus = Euskeraz Gorputz
Lex = Euskeraz Lege
Pax = Euskeraz Pake

D) Arabe kutsukoak

Almud = ale-neurri Euskeraz almute.
Soko = Euskeraz azoka

Gazteleratik kutsatutako euskal itzak amai bakoak dira; baiña, gaur egunean, dagon kezka ta zaletasunak erdel itzak eta esakerak euskal antzeko amaieraz esan ta josteaz euskeraren amiltegiara garoaz.

E) Orain euskerak gaztelaniari kutsututako batzuk aipatuko ditugu.

Euskeraz -bildur: erderaz bildur, temor.
Euskeraz asmatu: erderaz asmar...
Euskeraz burruka: erderaz buruca.
Euskeraz anka, zanko: erderaz anca, anco
Euskeraz Altxa: erderaz alzar
Euskeraz bota: erderaz botar
Euskeraz zintzarri: erderaz cencerro
Euskeraz Zakar: erderaz cazurro

Berba onek euskaldunak diranez, euskeraz geiago erabilten dira.

Orain arte, azaletik, ikusi dogu gure Izkuntz-berbetea esango leuke Lekuonak... orain barrutik ikusi dagigun. Edozelan bere, azalez ta barruz, gure erriaren edergallu bat da Euskera.

1) Berbeta aglutinante, itsaskor, alkartzaillea izanaz, lztegiari aberastasun aundia emoten dautso; berba bigaz bat eginik, berba trebe-tekniko bat sortzen dau euskaldunak.

Itz trebeak sortze bidean, bere ortarako erreztasuna-gaitik, Griego ipini oi da-be nagusi legez. Baiña, gure ORIXE jakintsuak esan oi eban, euskerak ez eutsala beste izkuntzari ezer zor itz ederrak sortzerakoan. Esaterako: Buru-azur; bizkar-azur. Bigaz bat egiñik dagoz ta benetan euren soiñua, guztiz atsegin, artzen da-be belarriak. Au gure arbasoen berbetarako jakituriaren teknika edo trebetasun jatorra da.

Osagilleak erabil oi dituen gaisoari buruzko itz trebeak, ia danak, Grekotik artuta erabili oi dira: Hemorragia = rompimiento de sangre: hemotisis = derrame de sangre... Hemoglobina = glóbulos de sangre: craneotomía = corte del craneo... Euskeraz ain errez esan leitekez...: Hemorragia = odol lertze... Hemotisis = odol ixurtze ... craneotomía = burezur-ebaite...

Gure izkuntzak daukan erreztasun ori, grue arbasoengandik dator. Arek emon eutsen izkuntzaren senari, berbak alkar ezarteko berezko doia, ta ortik jakiturizko berba ederrenak sortzeko grazia.

***

2) Izkuntza aglutinante edo alkartzaille izateak, euskerari emoten dautson erreztasuna ta edertasuna, aditzari buruzkoa da. Edozein berbatik aditz bat sortzeko erreztasuna esaterako.

Euskerak naiko dau "du" "tu" bat izenari ipintea, aditz eder bat sortzeko. Esaterako: gizona, gizondu; andrea = andratu. luze luzetu, eder edertu.

Ta izena atzizkiagaz eratuta dagoanean be, bardin, egiten dau... Esaterako: etxeko = etxekotu; ta bardin, etxera bergiagaz be etxera = etxeratu. Mendiko = mendikotu... Etxera etorri da... Etxeratu da... Mendiko semea mendikotu da... Onek ez dau esan nai tototu egindanik; mendigoizale, gain zabal ta argizale egin dala baiño.

***

Euskeraren jatortasunik aundiena bere aditz edo berboan dago. Aditza jakintsua da, aditza aberatsa da, esan-aldiaren zertzeladak bere baitan, barruan, ar-tu, gorde ta azaltzen dituana.

Aditz joko, aditz edo berboak esan nai dauana egitea da. Erdera ta latin izkuntzatik datozen izkuntzetan iru esateko bakarkakoak dira ta beste iru esaera askokoak, au da, iru singular eta iru plural. Yo, tu, el; nosotros, vosotros, ellos. yo traigo, tú traes, él trae, nosotros traemos, vosotros traéis, ellos traen. Ta late-ratik sorturiko beste izkuntzetan be, bardin dira sei kasu.

Baiña au da arrigarria! Jakintsuen egiña dala, argi, agertzen dau Euskerak. Erderazko sei kasu orrek, iru bakarka ta iru askoko, euskeraz bere, bardin, dagoz. Nik dakart, zuk dakarzu, berak dakar; guk dakargu, zuek dakarzue, eurak dakar-te.

Baiña dakarren gauzea ugaria ba-da, aditza be guztiz ezbarðiña da... Esate-rako: Nik dakardaz, zuk dakarzu, berak dakar, guk dakarguz, zuek karzue, eu-rak dakarrez.

Ta onez gaiñera non ekarten jakon aditzen emoten danean, gure aditzak bes-te era bat artzen dau. Adibidez: Nik dakartsot, zuk dakartsazu, berak dakartso; guk dakartsogu, zuek dakartsazue, eurak dakartsoe.

Ta gauza asko ba-dira ekarten jakozanak, gure aditza, oraindiño aberatsago egiten da...

Sagar asko dira esaterako:

Nik sagar asko dakartsodaz andoniri; zuk sagar asko dakartsozuz, arek sagar asko dakartsoz, guk sagar asko dakartsoguz, zuek sagar asko dakartsozue, arek sagar asko dakartsoez...

Konplemento askoko = plural = gauza bat ekarri edo gauza asko ekarri, gure aditza geroago ta aberatsago egiten doa...

Nik erritarrei barri on bat ekarri dautset.

Zuk erritarrei gauza on bat ekarri dautsezu.

Arek erritarrei gauza on bat ekarri dautse.

Guk erritarrei barri on bat ekarri dautsegu.

Zuek erritarrei barri on bat ekarri dautsezue.

Arek erritarrei barri on bat ekarri dautsee.

Konplemento asko. plural = danean ta gauza asko ekarri, aditza gero ta aberatsago egiten doa.

Nik lagunei gauza asko ekarri dautsedaz.

Zuk lagunei gauza asko ekarri dautsezuez.
Arek lagunei gauza asko ekarri dautsez.
Guk lagunei gauza asko ekarri dautseguez.
Zuek lagunei gauza asko ekarri dautsezuez.
Areek lagunei gauza asko ekarri dautseez.

Munduko izkuntzalari jakintsuen artean arrimena, beti, izan da Euskera. Izan bere, ainbeste zertzelada, ainbeste aberastasun dauan aditzik ba ete da munduan? Bana-banako izakeraduna da euskalduna, ta ortik sortu dau izkuntza berezia, iaioa ta ederra.

***

ATZOTITZAK... ESAERA ZARRAK

Atzotitzak, esaera zarrak, mundu zear, berez, dabiltzaz. Personearen senak eskatzen ditu olako oroimen jatorrak giza-bizitza zelan izan dan agertzen dabena. Gure erriak be, oso, esaera iaioak sortu izan ditu bere bizitz giro lanpetuan naiz zoriontsuan.

"Bedar gaiztoa galtzen gaiztoa".
"Etxetik urrun zorionetik urrun".
"Orratzetik arakue".
"Mendian jaiok mendira nai".
"Ez da gerizpe bako arbolarik".
"Maire ba-da balie lez, ta lanera ba-da, barie lez".
"Udabarrian lur guztia erne-min".
"Maietza urtearen giltza".
"Zelango aurtzaroa alango ustara".
"Ori da niretzat orpoko arantzia".
"Odolak su barik diraki".
"Nori berea da zuzenbidea".
"Len ibili ba-nintzan oin legez, oin ibiliko nintzan len legez".
"Gizon asko ta prakadun gitxi".
"Gorputzaren leirotik begira dauka bere anima, bere gogoa".
"Egjazko maitasunak ez dau bigunkeririk maite".
"Zugat zar okerra zuzendu baiño len, il egingo da".
"Landarea ez da azten argirik barik".
"Trumoiá danean, laiñoak asarre".

OLERKI EDO POESIA

Gu, garan modukoak gara ta alan, izan bearko eban. Beste erri batzuen antzera ez eban jokatu gure erriak liburuak sortuz ta euren gomutamena, jakituria ta izaera idatzi edo eskritura bidez euren erri eder oneri itzirik. Euren buru argietan uste aundia eban ta buruz-buruz, ta aoz aoz, itzi euskuezan euren artean sorturiko bertso pitxiak.

Erriaren oroimenean sorturiko bertso-olerki batzuk oroitu bear ditugu, euskalduna dan legez, ederrak direlako. Zaarrenetatik asiko gara ta or, ikusiko doguz gure antziñateko gurasoen argitasuna, irudimena ta garra.

Gizaldiz gizaldi ta aoz aoz, eldu dira erdi arotik eta aldi onetaraño. Egiz, gure bertsoa kantaria da, ta bere baitan daroa abestiaren soiñua. Urte zar eta urte Barrietan, gaurko egunetan abestuten direnak be, antxiña sortuak direna, garbi agertzen dabe. Bardin bai-ta be, seaska edo kume abestiak be, gure aurretiko amamak euren illobei abestuten eutsezenak...

Orretariko bat gogoratuko dogu...

"Bonboletena, nere laztana,
ez egin lorik basoan;
aixteritxoak eramango zaitu
erbia zeralakoan".

Aixteritxoa joan da mundu ontatik; gaur ez da ezaguna; baiña erdi aroan eza-guna zan ta aundizkiak kazan egiteko oso estimadua.

Seaska abesti onek Erdiaroko eiza kantu bat gogoratzen deusku: aizto edo kutxilloagaz egin oi zan eiza...

***

Urte Zar, Urte barri ta Santagedetako beste kanturen bat edo beste ikusi dai-guzan. Lenen lenengo ain ezaguna dogun "Eder zeruan izarra".

"Eder zeruan izarra,
errekaldian lizarra...
Etxe ontako nagusi jaunak
urregorizko bizarra".

Erdi Aroan urrezko bizarra izan oi ebenak, santuak ziran: Gure Jaunak, Apos-toluak. Ama Birjiñak barriz buruko ulea izan oi eban urrezkoa.

Aldi aretan gizonari egin zeikion loxintze edo palagorik aundiena zan, aldarako santuak aiñako gizon ona zala esatea... Baiña guzti ori Erdi Aroko inguru aretan, koplak oni be, antxiña antxiñako usaiña daro alderdi guztietatik.

Bardin, emen, ondoren, nagusi berberari kantetan jakon koplak onetan bere.

"Urre gorrizko bizarra eta
zillar zurizko sorbalda...
Erreal bikoz egiña dauka
Elizarako galtzara".

Koplak onetan ikusten dogunez urregorri ta zidarrez egin ditu gizonagazko bal-dintzak eta errial bikoz Eleizara galtzada.

***

Ari oneri jarraiturik, beste koplak bat gogoratu geinke kutsu ta patxada bardi-ñekoa; etxeko andreari abestu oi eutsena...

"Pazko goizian jantziko dituala
bere gaiñean sei gona".

Jairik aundienetarako eukezan apaindurarik ederrenak. Ondo, erabillen euren burubidea, baiña baita bere fintxoak izan bearko eben bata-bestearen gaiñean, egoki, tajutzeko, ta azaletik ikuspegi jatorra izateko ta batez bere, sei soiñeko al-karren gaiñean jasan al izateko. Ez zan txantxetakoa euren irudimen zorrotz, argi ta jostagarria. Erdi aroan oi zan legez, sei gona panpin Pazku egun goizian... A zan alaitasuna ... !!

Bardin esan leiteke etxeko seme nagusiari buruz, formalak ba zan, ondo, esti-madua zanari, ta baita bere, etxeko alabad buruz. Onak ziran etxeko bitxi nagu-siak antxiña-antxiñako usain jariotan.

***

Kantu-zar batzailleak batutako kantu artean azaltzen jakuz antxiña antxiña, zaldun edo aundiki oituratzaz abestuten ziran koplak. Oitura aretan bat, ta ez

garbiena, "rapto" esaten jakona, ta gaur "secuestro" esango litzakena, arako "Parisko neskatxarena" aipatzen dauna, esaterako. Begira bagira:

Parisen ostaliertza batek
ninduan salutatu,
ninduan salutatu
berriak ere galdetu;
bortxaz edo amorios egiña nintzan
"arren erraidazu",
Ez nai, ez, amodioz egiña,
ongi bortxaz egiña nauzu
lurur kapitanak,
bortian eneganaturik.
Paristik ekarri ninduten,
aitak eta amak jakin gaberik.

***

Orren antzera, erdi aroko tajua darie, "Bereterretxeren kantoreak" eta "Atarratzeko Jauregikoak", ta zer esanik ez, arako "Egun bereko" "Alarguntzarenak". Onela diño "dramaren" lenengo bertsoak:

"Goizian goizikjaiki ninduzun
ezkondu nintzan goizian,
bai-eta ere zetaz bestitu
ekia jalki zanian;
etxek-andere zabat ninduzun
eguerdi aldian;
Nik nizun maiteño bat
mundu oren ixillik;
mundu oren ixillik eta
Jinko Jaunari agerik...
Buket bat igorri ditadazu
arraroz eginik eta
erdia posuetarik.

***

Antxiña antxiñakoak, baiña beste tonika batekoak dira artzai giro jatorriko kantuak...

Uso zuri, errazu,
norat joaiten ziren zu?
Españiako portuak oro
elurrez beterik dituzu.
Gaur gaberako ostatu
nere etxean ba-duzu.
Txoriñua norat ua
bi egalez aidian?
Naparrarat joiteko
elurra duk bortian;
junen gutuk elgarrekin
ura urtu-urtu denian.
Bordan Ahuzki,
ur onak osoki.

Puntu au amaitzeko, gogoratu daigun artzai kulturazko portu kantekin alkar-tzen dituan arnas aundiko kopia eder au.

Arranuak bortietan
gora dabilta egaletan,
Ni ere, len, andereki
ibilten kanberetan.
Oroi aldiz, ardura ardura,
nigarra dizut begietan.

Aundikeri ta nabarmenkeri ondoren etorri oi dira gizartera olako lorak. Gero-
txuago be ez dira paltako praka baltzetan ari edo firu zur!ak.

ELERTI EDO LITERATURA ITURRIAK

Gure elerti edo literaturaren iturri legez, artazuriketa ta jostundegiak izendatu
ditugu. Orrez gaiñera ta orreen antzera ba-ziran beste iturri jostagarri batzuk ta
euren artean bat ostatua. Jakiturizko toki tajutua danik ez dirudi, eskola toki itxu-
ra aundirik agertzen ez dauanez, baiña ostatueta, txitean pitean, euskal bertso
kantariak ibiltan dira. Berez eukazan euskaldun gizonak bertso zaletasuna, be-
larri ona ta abestuteko abots zolia.

Euskalduna, batez bere baserritarra, aldi aretan, ezin egon zeikian, bere artea
ta almenak agertu ta erriari eskeini barik. Ta gure erria berez, abeslari ta bertso
doizko danez, ostatu etxeak ta ostatulariak adurretan bizi ziran inguru gozo ar-
tan, anaitasunezko jakituri, soiñu ta erritar esakera jatorretan.

Batzuk kantari legez, beste batsuk kontu-kontari; lenengoak Xenpelaar ta Ota-
ñoren bertso ederrekin lertu bearrean, barre eragiten, ta besteak ipuin zar bizi-bi-
ziekin bizitzaren gatza belarrietara ixurtzen ta danen artean erri arnasa, gogoz ta
pozez, gozartzen. Ta olan, esaterako, kontatu oi ebezan "Estudiante tonto" ipui-
ña eta "Zazpi lapurrena" ta "Bi alargunen seme-alabena", entzule guztiak algara
baten lertzen egozela.

***

Ipuin onen gaia euskalerrri zabalean edozein puntutan ezaguna da, eta aoz
aoz, miñean, pozik, erabili bere bai. Gure erria, liburu askoren jabe izan ez ba-da
bere, ipuin kontari zalea izan da ostatueta lez udagoiengan artozuriketan eta
abar...

"Errizale ameslariaren" ipuiña guztiz ezaguna zan errialde askotan; baiña ba-
dau gazi-gozo ta piper min usain berezia gure jendearen artean. Beste lurralde
batzuetan, esne ontzia, txirrist, laban eginda, burutik bera jausi jakola, uste iza-
ten zan esne-saltzailleari; gure erriak ostera, bere txispa asmakorragaz, jazoera
ori askoz bitxiago ikusten eban.

Esne saltzaillea, geldu geldika, aberastuten joan zan. Ta jendeak bide kurutze-
tan DON izen ta guzti, ondo etorria emoten eutsan. Bera, burua makurtuz agur-
tzen asi zan ta ontzia milla zati egin jakon, lurrezkoa zan da.

IRU ANAI

Aita batek iru seme eukezan. Ta aundi egin ziranean, bizi-modua atera bear
zala-ta, etxetik urtetea erabagi eben. Ondasunik bagea zan aita, ta berak euke-
zan iru gauzak, semeen artean banatu ebazan. Lenengoari emon eutson igitaia,
bigarrenari emon eutson katua ta irugarrenari oillarra.

Makilla artu, etxetik urten ta ba-doaz biderik bide mutillak; joan ta joan, ta ala-
ko batean, an urrin, gariak elduta dakusez... Urreratu ziran, ta au arrigarria! Nik

ba-dot ortarako erreminta obe bat... Ta igitaia saku-zorrotik atera, ta rist ta rast, denpora utsean, sail eder bat ebagi eban.

Gari ebailleak arrituta geratu ziran galdez... Salduko al deuskuzu...? Zenbatean? Zuek langille errimeak zarelako, onenbestean... Mutillak dirutsa ederra artu eban, igitaia salduta...

***

Gero joan ta joan erri batera eldu ziran.

Erri aretan gizon ta emakume, danak sagu arrapetan ebiltzazan. Egundoko sagutzea zan errian, ta ezelan be, ezin amaitu ainbesteko sagutzazkoa.

Saguak direla-ta, zer istillu asmatu dozue errian? Nik ba-dot gauza egokiago bat sagutzazgo istillu ori bein betirako amaituteko...

Sakuaren muturra zabaldu ta laster asi zan, saguak arrapatu eta il, erri guztiko pistiak garbitu arte.

Erriko jendea arrituta egoan. Egundo ez eben eiztari oberik ezagutu.

Saltzeko al daukazue...? Guk erosiko deutzuegu... Zenbatean...? Onenbestean...

Gero, joan ta joan... erri batera eldu ziran arrats-beran. An, mendizka batean, gizon talde bat makillakaz lurra jo ta jo ziarduen sorkaldera bagira...

Eta oillardunak, onan, esan eutsen...

Zertan zabiltez, lurra jo ta jo, eguna argitu baiño lenago?

Eguzkiari deika gagoz, loak artu ta etorri barik, gelditu ez dedin.

Nik daukat, emen, eguzkiari dei egiteko zerbait egokiagorik...

Eta oillarra sakutik aterata, kukurrukuka asi zan, eta baita eguzkia be, laster, agertu zan.

Arrituta egoan jendea alako egazti arrigarriagaz.

Salduko al zenduke? Geuk erosiko deutzuegu... Zenbatean...? Onenbestean... Irugarren mutillak dirutza ederra egin eban oillarra salduta.

***

Gero irurak etxera joan ziran aberasturik... Ta euren aitagaz ondo, bizi izan ziran.

Ta zuri ta gorri ta kikiriki, ipui au egia ba-litz.

Ipuin onek kultura bi dakarkiguz gogora... Katua ta oilloa, oraindik, etxeratu barik egozan aldia: au da, eiztari kultura, ta bigarren nekazaritzan, oraindik oso atzera egozen aldia.

"SAN MARTIN TXIKI ETA GARIA"

Ataundarrak garia zer zan ez ekien. Aralarko jentillak ostera bai. Euren etxeko ganbaretan gari-pillo ederrak euki oi zituen. Baiña iñori emoteko eskukada bat bere ez.

San Martin Txiki Ataungo mutil koskor txiki bat zan. Aretxek eroan eben lenengo gari atea bere errira.

Egun baten beste askotan lez, San Martin Txiki joan za Aralarko jentil etxe batera, eta beste azkotan lez, goiko ganbarara igonda, apustu bat egin eban etxerartako jentillekin; bera, baietz, pasa gari pillo batetik bestera, salto batean. Baietz ta ezetz...

Eta esanda legez... Abiada ta guzti artu ta salto egiten dau mutillak! Ta gari pilloaren erdian, sasta, sartzen da mutilla...

An ziren algarak... San Martin Txikiren Bizkarretik! Eta berak bere bai, lotsa plantak egiñez, apustue galdu ebalako. Baiña barrutik, poza, oiñetako abarka ta

galtzerdi artean naiko gari-ale jaso bai ebazan, ixil ixilik Ataunera eroan ta an ereiteko.

Jentillak, ain arin, ez eutsen igarri San Martin Txikiren azerikeriari. Geroago bai, baiña ordurako lotsa galantak egiñez, ba-joian gure mutilla bere bidean. Eta joaten ikusirik, euren amorru bizian, aizkorea jaurti eutsen... Ez alperrik! Mutilla jo bearrean, burrundaran, gartzain ipurdi baten sartu zan. Eta oraindik be, an, agiri da aizkorearen zasta.

***

Eskukada pare bat gari ale izan ei zan guztia. Baiña naikoa urte gitxiren barruan, Ataun inguruetan gari-solo ederrak sortzeko.

***

Ipuin onetan gauza bat agiri da: gure mendi artean nekezaritzarik etzan garai bat izan zala. Eta Naparroako erriberan bai. Eta Gipuzkoako nekazaritza Naparroatik sortua dala.

AXULAR APAIZARENA

Axular abadea. Abade jakintsu-jakintsua zan. Salamankan egin zituan ikasketak aldi artako ikas-toki ospetsuan. Ikasterako Unibersidade ospetsuaz gaiñera, an, ba-zan beste jakituri iturri bat bere. Baiña alderdi txarrekoa. Etsaiaren koba bat egoan inguru aretan. Koba aretan erakusten zituan etsaiak bere asmakizun txarrak. Eta aldizka joaten jakozan ikasle batzuk arte arek artzera.

Axular bere jakinbearraren jakinbearrez joan zan etsaiaren koba artara. Etsaiak arrera ona egin eutson. Ta baita esan be, zelako arte arrigarriak ikasiko zituan. Baiña jakituri orren orde bere arima emon bear eutsola etsaiari. Gure mutilla ain jakin-zale zan ezkeroz... baietz salduko eutsala... ta beingoan asi jakon etsai-maisua bere artean erakusten.

Gure mutillak berealako baten asko ikasi eban. Arte aren artean bat apartekoa: edozein gauzari berbetan irakasteko artea.

Etsaiak gure mutilla-bae-bategaz urune eralgiten ipini eban, an, koba barnean; baiña kobatik urten barik, iges egin ez egion, beti be, deika ebilkion, "Axular, non ago"? Eta mutillak, beti, emen nago, erantzun bear.

Baiña naikoa ikasi ta kobako zuloan aspertu zanean, iges egitea gogoratu jakon. Baiña etsaiak kantu bardiña... "Axular, nun ago? "Emen jauna".

Baiña alako batean, baiak berari, "Emen nago jauna" esaten irakastea gogoratu jakon eta baita baiak, ederto, ikasi bere... Eta gero, errez, iges egin eikiala, pentsetan asi zan mutilla. Nagusiaren deiari baiak erantzungo eutsola ta berak iges egin.

Eta esan da egin, alako baten anka puntetan, asi zan koba zulotik urteten. Etsaia baiña txakur zarra zan, ta susmo txar bat artuta, jaikitten da bere lanetik, eta or ikusten dau gure Axular kobako atetik, oraintte, urteten. Mutillak gorputza kanpuan eukan baiña, gorputzaren itzala, barruan, oraindiño, eta etsai maltzurrrak, besterik ezean, or oratzen dautso itzalari. Eta gure Axularrek iges egin bai, baiña itzalik barik. Geroztik, Axular apaizak, eguzkirik ederrenean be, ez eban emoten itzalik, gerizarik. "Gorputza bai, baiña itzalik, gerizarik ez". Itzala, gerizea etsaiaren eskuetan geratu zan. Eta itzal eta gerizeagaz arimea be etsaiaren eskuetan.

Aurrerantzian, ikaragarritzko jakintsua izan zan Axular... Baiña alan da guzti be, beti, kezka ta kezka; itzal, gerizarik ez. Eta ondo ekian itzal, gerizarik barik il ten ba-zan, inpernura joan bearko ebala.

Alan be igarrita eukan, Meza emoten egoala, Mezerdi-Mezerdian, itzala, gerizea etorten jakola. Eta bere buruari, onan, esan eutson:

"Axular, ik Mezerdian il bear dok; bestelanbetiko galdua az"

Eta urteak joan eta urteak etorri, ona diñotso bere sakristauri: Sakristaua, ik igerri al dok, nik itzalik, gerizarik ez daukadana? Bai, jauna, aspalditik igarrita nago. Eta igarri al dok Mezerdian itzala, gerizea etorten jatana? Bai jauna, igarrita nago. Ba olan ta olan... aspaldi onetan, nik neure arima etsaiari salduta euki joat. Baiña Mezerdian ilten ba nok zerurako. Mesedez sakristaua, ik Mezerdi baten il bear nok...

Sakristauak ezetz ta ezetz: eta apaizak baietz ta baietz: mesedez ta mesedez...

Azkenean konformatu zan gure sakristaua...

Baiña ordua eltzen zanean, atzera egiten eban. Bein ta birritan... Baiña azkenean, Mezerdiko berbetan egoala, labain kolpe bat biotzean eta illik itzi eban sakristauak gure AXULAR...

***

Eta zerura joan zanaren ezaugarritzat, uso zuri bat abadearen agotik zerura joan zan.

***

Ipuin au Euskalerritik jaso eban Adalbert von Chamisco de Boncourt, aleman literato batek... aleman literato batek argitaldu eban gauza jakingarrizat.

Beste gauzatxo bat: ipuin onetan, antxiña antxiñako zenbait kulturetan lez, gizonaren arima itzal, geriza izatera eltzen da: itzal, geriza: ez arnasa, ez odol...

Solozabal'dar Paulin